

Naučná stezka

ZLATÝ KŮŇ

Zemědělské využívání krajiny

V mladší době kamenné neboli neolitu (přibližně 5500 až 4000 př. n. l.) hustě osídlili krajinu okolí Českého krasu první zemědělci. Další vlna osídlení území přišla v mladší a pozdní době bronzové a starší době železné (1300–600 př. n. l.). V této době vzniklo např. hradiště na Kotýzu nebo na Tetině či lokalita knovízské kultury v Koněprusích.

V mladší době železné bylo osídlení Českého krasu opět řídké, i když zdejší území leželo mezi význačnými centry keltské moci v Čechách ve Stradonicích u Berouna a v Závisti u Zbraslavi. O zdejší území nejevili větší zájem ani Germáni v prvních stoletích našeho letopočtu. Téměř zapomenutou krajinu po dlouhé době oživil v 8.–9. stol. n. l. Slované, kteří znovu obydli a opevnili některá pravěká sídliště, například na Tetině.

Slované zpočátku hospodařili přílohovým systémem, který byl užíván již v pravěku. Spočíval v obdělávání jen malé části (10–20%) celkové půdní držby (občiny), zatímco většina půdy (tzv. příloh) zůstávala neobdělána a zarůstala dřevinami. Obdělávaná půda byla po vyčerpání po 1–2 letech ponechána ladem a místo ní byla po vypálení (žďáření) křovin obdělána jiná odpovídající část přílohu. Hlavními pěstovanými plodinami byly žito, oves, proso, pšenice jednozrnka a luštěniny.

V období 10.–15. století se v důsledku růstu počtu obyvatelstva i v Českém krasu rozšířil trojpolní systém (střídání ozimů, jarních plodin a úhorů) a krajina postupně získávala zemědělský charakter, jaký má doposud. Velký rozvoj osídlení nastal ve 14. století v souvislosti se založením hradu Karlštejna. Z tohoto období pochází zdejší tradice pěstování vinné révy. Po několika vlnách úpadku (války husitské a třicetiletá) došlo k novému

rozvoji zemědělského osídlení až během 18. století. Na karlštejnském panství se ve 2. polovině 18. století nacházelo centrum tzv. raabizace, dílčí reformy, jejímž výsledkem bylo rozdělení panské půdy mezi dosud nevolné sedláky, kteří byli zbaveni povinnosti robotovat a stali se nájemci.

Až do poloviny 19. století byly k obdělávání půdy používány jen tradiční druhy náradí, tažnou sílu stále obstarával volský nebo koňský potah. Místo žita a prosa se postupně začala víc uplatňovat pšenice a objevily se brambory a cukrovka. Zastaralá trojpolní soustava byla nahrazena střídavým hospodařením (tzv. osevními postupy). Vedle skotu se chovaly ovce a kozy, které se pásly na jinak nevyužívaných místech včetně stepních trávníků a hran skalních útesů. Tuto dávno zaniklou rozptýlenou pastvu by dnes bylo žádoucí z hlediska ochrany přírody na některých lokalitách obnovit.

Na přelomu 19. a 20. století nastal v oblasti rozvoj moderního zemědělství. Na větších statcích se zaváděla první mechanizace (mlátičky, parní pluhy). V období mezi světovými válkami se objevily první traktory a začala se ve větším měřítku používat také průmyslová hnojiva. Pozemková reforma ve 20. letech 20. století znamenala rozdrobení držby půdy a oddělení velkostatků od středních a drobných rolníků.

Po roce 1948 nastalo období kolektivizace. Vznikla jednotná zemědělská družstva (JZD) a postupně vymizeli soukromí rolníci. Došlo k rozorání mezí, ke slučování pozemků, k rozšiřování orné půdy na úkor travních porostů, k rozsáhlému odvodňování. Drobné vodní toky byly zatrubněny. Krajinná zeleň se stala překážkou, která byla od-

1. Pod kameny na okrajích polních cest žije brouk prskavec (*Brachinus expulso*). Je známý tím, že v ohrožení vystřikuje tekutinu, která na vzduchu se slyšitelným praskotem exploduje.

2. Dříve běžná pastva ovcí a koz se od roku 2005 vrací i do chráněného území Zlatý kůň, kde pomáhá udržet travinné porosty a zastavuje rozpinání dřevin.

3. Zemědělská krajina Českého krasu (pohled na obec Bělec od jihovýchodu).

4. Na polích Českého krasu se vyskytuje vzácnější teplomilný plevel hlaváček letní (*Adonis aestivalis*).

straňována. Rozšířilo se pěstování silážní kukuřice pro chov skotu, z Českého krasu naopak úplně vymizely brambory. Významně narostly ztráty ornice vodní erozí. Velkokapacitní objekty živočišné výroby se staly významnými zdroji znečištění vod.

Po roce 1989 poklesla spotřeba průmyslových hnojiv. Dnes se na území Českého krasu pěstují hlavně obilniny, olejniny, cukrovka, kukuřice na siláž a víceleté pícniny. Některé plochy orné půdy jsou zatravňovány. Živočišná výroba přechází z produkce mléka na pastevní chov masných plemen skotu.

Na konci 19. století bylo na svazích Zlatého koně v činnosti několik menších kamenolomů (výřez z mapy tzv. 3. vojenského mapování z let 1877–1880).

